

Sobre el pronom anafòric *ho*

Carles Riera

Els pronoms en general, i el pronom feble *ho* en particular, estableixen una relació anafòrica basada en la identitat referencial (o coreferència); és a dir, fan referència a un element anterior o posterior del discurs i el representen substituïnt-lo. Posem per cas, l'exemple (1) pot canviar en (2):

(1) Sóc home.

(2) **Ho** sóc.

Ara bé, segons la pràctica del bon estil, la substitució d'un complement per un pronom es pot fer si la identitat referencial queda assegurada i no hi ha canvi de funció sintàctica. Així, creiem que són preferibles, per claredat i coherència, els exemples en la versió *b* als mateixos exemples en la versió *a*:

(3a) *L'home, si no vol deixar de ser-ho, ha d'alimentar valors, recuperar els perduts i crear-ne de nous.*

(3b) *L'home, si no vol **deixar de ser home**, ha d'alimentar valors, recuperar els perduts i crear-ne de nous.*

(4a) *Microcontes per als nens que volen deixar de ser-ho.*

(4b) *Microcontes per als nens que volen **deixar de ser nens**.*

Notem que en (3) l'element *l'home* de l'oració principal és determinat (porta l'article *el* al davant), mentre que en la subordinada no duu article (*deixar de ser home*); dit altrament, no hi ha identitat referencial o coreferència. Semblantment passa en (4).

(5a) *El derbi va deixar de ser-ho.*

(5b) *El derbi va **deixar de ser un derbi**¹.*

(6a) *Les dones, pel fet de ser-ho, en el mercat de treball tenen un salari mitjà inferior al dels homes* (enciclopèdia.cat, *Història. Política, societat i cultura dels*

Països Catalans, s.v. *El Quart Món entre nosaltres*).

(6b) *Les dones, pel fet de **ser dones**, en el mercat de treball tenen un salari mitjà inferior al dels homes.*

Avalen aquesta explicació exemples com els següents

(7, 8, 9) amb repetició del referent i sense substitució pel pronom *ho*:

(7) *Els nens que sempre seran nens* (Josep M. Espinàs, dins *Contes per a nois i noies: selecció de contes de la revista Cavall Fort*, Barcelona 1971). Notem que no diu pas: «Els nens que sempre ho seran.»

(8) *L'home neix en la Ciutat i en la Nació, i ell tot sol ja és una persona política: l'associació és un accident transitori en la seva vida, i sense **deixar de ser home** pot no estar associat amb ningú* (Pere Coromines, «La sobirania de les persones polítiques», dins *Miscel·lània Prat de la Riba*, Institut d'Estudis Catalans, 1923, vol I, p. 57).

A la vista d'aquest exemple (8) podem formular el següent principi: com més allunyat sigui el referent més difícilment podrà ser substituït pel pronom.

(9) *La conseqüència final del pecat de l'home, en el seu intent fallit i desassenyat de **deixar de ser home**, és l'expulsió del paradís* (*Imatge de Déu*, edició a cura d'Armand Puig i Tàrrrech, Associació Bíblica de Catalunya – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 2006, p. 223).

(10a) *Capacitat legal, basada en l'Alcorà, que té tot musulmà de dissimular les seves creences i fins i tot de negar-les, si es troba en perill pel fet de ser-ho* (Termcat, Cercaterm, s.v. *taqiyya*). Notem que el referent (*musulmà*) es troba bastant allunyat del pronom.

(10b) *Capacitat legal, basada en l'Alcorà, que té tot musulmà de dissimular les seves creences i fins*

1 Casos semblants (creiem que és millor la versió *b* que la *a*):

(1a) *La història de Plutó: el planeta que va deixar de ser-ho.*

(1b) *La història de Plutó: el planeta que **va deixar de ser planeta**.*

(2a) *Les Mercury 13: les astronautes que no van arribar a ser-ho.*

(2b) *Les Mercury 13: les astronautes que **no van arribar a ser astronautes**.*

i tot de negar-les, si es troba en perill pel fet de ser musulmà.

Un altre cas en què creiem que és millor de repetir el complement en comptes de substituir-lo pel pronom feble *ho* és quan no hi ha coreferència pel que fa al nombre (singular/plural, o viceversa):

(11a) *El món necessita periodistes: podries ser-ho tu?*
 (11b) *El món necessita periodistes: podries **ser periodista** tu?*

(12a) *Quins són els punts clau que esperem d'un líder? Com podem arribar a ser-ho?*

(12b) *Quins són els punts clau que esperem d'un líder? Com podem **arribar a ser líders**? O bé: ... Com podem **arribar a ser-ho, de líders**?*

SUBSTANTIU I ADJECTIU

Quan el referent consta d'un substantiu i d'un adjectiu, el pronom *ho* pot substituir qualsevol d'aquests dos elements, que caldrà especificar (altrament no sabem a quin dels dos fa referència). Vegem-ho:

(13a) *Les escales mecàniques que han deixat de ser-ho.*

(13b) *Les escales mecàniques que **han deixat de ser escales**. O bé: Les escales mecàniques que **han deixat de ser mecàniques**. O bé: Les escales mecàniques que **han deixat de ser escales mecàniques**.*

(14a) *Una petita illa que va deixar de ser-ho en el moment en què es va connectar de manera artificial amb el port.*

(14b) *Una petita illa que **va deixar de ser illa** en el moment en què es va connectar de manera artificial amb el port. O bé: Una petita illa que **va deixar de ser petita** en el moment en què es va connectar de manera artificial amb el port.*

(15a) *El drac esdevé una esplèndida escultura – forjada per Vailet i Piqué– que no pretén ser-ho, però que és una de les moltes mostres que donaria Gaudí del seu interès per incorporar en la seva obra la forja com a art del màxim nivell (enciclopèdia.cat. *El Modernisme*, s.v. *Antoni Gaudí, geni del modernisme*).*

(15b) *El drac esdevé una esplèndida escultura – forjada per Vailet i Piqué– que no pretén **ser una escultura**, però que és una de les moltes mostres que donaria Gaudí del seu interès per incorporar en la seva obra la forja com a art del màxim nivell. O bé: ... que no pretén **ser una escultura esplèndida**, però que és una de les moltes mostres que donaria Gaudí...*

O bé: ... que no pretén **ser-ho, d'esplèndida**, però que és una de les moltes mostres que donaria Gaudí ...

(16a) *Un pobre home que no sap què fer per deixar de ser-ho (Sagarra, *Vida privada*).*

(16b) *Un pobre home que no sap què fer per **deixar de ser un pobre home**. O bé: Un pobre home que no sap què fer per **deixar de ser-ho, de pobre**. (Notem que en aquest exemple el referent és indeterminat: un pobre home).*

(17a) *També es comercialitza sovint, en filets i congelat, com a llenguado, tot i no ser-ho (Enciclopèdia catalana [en línia], s.v. *halibut negre*).*

(17b) *També es comercialitza sovint, en filets i congelat, com a llenguado, tot i **no ser llenguado**. O bé: ... tot i **no ser congelat**.*

ALTRES SOLUCIONS

En determinats casos, la solució d'algunes estructures defectuoses amb el pronom *ho* no consisteix simplement a repetir el referent, sinó que cal un altre tipus d'esmena. Vegem-ho en els exemples següents:

(18a) *Has parlat amb un polític que si deixa de ser-ho no tindrà pas el mateix problema que qualsevol treballador a qui se li acaba el contracte.*

(18b) *Has parlat amb un polític que si **deixa la carrera de polític** no tindrà pas el mateix problema que qualsevol treballador a qui se li acaba el contracte.*

(19a) *En clar contrast amb les versions liberals que defensen un plantejament de «deixar fer», l'experiència indica que l'Estat no és, ni pot ser-ho, neutral en matèria cultural (enciclopèdia.cat *Atles de la diversitat*, s.v. *La multiculturalitat*).*

(19b) *En clar contrast amb les versions liberals que defensen un plantejament de «deixar fer», l'experiència indica que l'Estat no és, **ni pot ser**, neutral en matèria cultural.*

(20a) *La clau de tot equip de futbol és realment ser-ho.*

(20b) *La clau de tot equip de futbol és realment **ser un veritable equip**.*

CONCLUSIÓ

No sempre és possible substituir qualsevol atribut o predicat nominal pel pronom *ho*. Per raó d'estil, quan la correlació anafòrica entre el complement i el pronom *ho* no és clara, val més repetir el complement en comptes de substituir-lo pel pronom. ■